

УДК 378:640.412.432

DOI: 10.12958/2227-2844-2020-2(333)-1-113-121

Кашинська Олена Євгенівна,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри туризму,
готельної і ресторанної справи ДЗ «Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка», м. Старобільськ, Україна.
kashinskaya11061987@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-5616-9559>

**АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ З ПРОБЛЕМ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ
ДЛЯ ТУРИЗМУ ТА ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОЇ СПРАВИ
(2014-2019 рр.)**

На початку 2000-х років на ринку праці виникла потреба у кваліфікованих кадрах сфери туризму, навчальні заклади швидко відреагували на даний запит. Наразі майже в кожному навчальному закладі вищої освіти відкриті спеціальності, що дають змогу працювати в сфері туризму. Майже за 20 років підготовки фахівців з туризму з'явився значний пласт наукових доробок щодо створення вітчизняної системи туристської освіти та обґрунтування наукових засад підготовки фахівців для сфери туризму та готельно-ресторанної справи відповідно до світових освітніх тенденцій і національних інтересів.

Кожна наукова праця має аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми наукової розвідки. Крім того, нами вже було виявлено стан дослідженості проблеми підготовки фахівців для туризму та готельно-ресторанної справи в зарубіжній та вітчизняній педагогічній теорії та практиці, встановлено основні напрямки наукових досліджень станом на 2014 рік (Кашинська, 2016, с. 36–38). Однак, у сучасному світі об'єм наукової інформації кожні п'ять років зростає вдвічі. Науковцям важко опрацьовувати такий обсяг наукових розвідок, виявляти корисні, готові до практичного використання матеріали, визначати проблеми, які вимагають вирішення. Наразі нам не відомі наукові доробки після 2014 року, в яких проводиться ґрунтовний аналіз загального стану дослідженості проблем підготовки фахівців туристичної галузі. Відсутність таких праць створює необхідні умови для проведення нашого дослідження.

Тому з метою визначення існуючих прогалин у питанні підготовки фахівців з туризму та готельно-ресторанної справи й виявлення перспективних напрямів подальших досліджень було тематично розглянуто наукові розвідки з підготовки фахівців сфери туризму та готельно-ресторанної справи в період 2014 – 2019 рр.

Аналіз наукових джерел вітчизняної педагогіки та періодичних видань щодо проблем підготовки фахівців туристичної галузі

підтверджує, що в теорії й практиці вищої освіти накопичено певний досвід, який може стати основою модернізації системи професійної підготовки майбутніх фахівців туризму та готельно-ресторанної справи.

Низка наукових досліджень відображають теоретико-методологічні й практичні засади системи підготовки фахівців для туристичної та готельно-ресторанної галузі (І. Зязюн, Л. Лук'янова, О. Любіцева, Н. Ничкало, Л. Поважна, Т. Сокол, В. Федорченко, Н. Фоменко, Г. Цехмістрова та ін). Аналіз досвіду країн, що лідирують на світовому ринку туристичних та готельно-ресторанних послуг став об'єктом дослідження таких вчених, як А. Віндюк, Л. Кнодель, О. Паламарчук, Л. Польова, Л. Чорна та ін. Визначено сутність професійної компетентності фахівців з туризму та готельно-ресторанної справи й умови її формування (В. Полуда, К. Стародуб, К. Трофімук, ін.).

Джерельна база дослідження складається з опублікованих бібліографічних джерел та дотичних праць щодо підготовки фахівців з туризму та готельно-ресторанної справи, протоколів засідань Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних та психологічних наук в Україні, а також самих дисертаційних досліджень у галузі педагогіки, що відображають різні аспекти туристичної освіти.

Розв'язання проблеми потребує залучення методології, заснованої на системному підході та теоретичному синтезі, який передбачає застосування різноманітних методів аналізу для реалізації мети дослідження. Було використано структурно-функціональний, порівняльний, проблемно-хронологічний та описовий методи. Значна увага приділена методам систематизації, статистичного, наукометричного та бібліометричного аналізу протоколів засідань Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних та психологічних наук в Україні, дисертаційних праць.

Останнім часом в Україні активно розглядається питання використання кількісних підходів до оцінки ефективності та актуальності діяльності науковців, проводяться наукометричні дослідження не тільки публікацій у періодичних виданнях, а й дисертаційного фонду, що становить інтерес для багатьох дослідників. На думку Т. Костирко, періодичний наукометричний аналіз публікацій та дисертаційного фонду виявляє актуальність тем досліджень та перспективи розвитку певних наукових напрямів, дає можливість доволі достеменно встановлювати вивченість проблем, забезпеченість відповідної наукової діяльності вчених релевантною інформацією (Костирко, 2014, с. 125).

На сьогодні нам не відомі вітчизняні праці, в яких визначено пріоритетні напрями, проблематика й зміст наукових досліджень із підготовки фахівців для туризму та готельно-ресторанної справи. Натомість закордоном науковці активно займаються дослідженнями в цьому напрямі. Так, Cathy Hsu та Nan Chen з Гонконгського політехнічного університету провели комплексну оцінку наукових робіт в галузі туристичної освіти, щоб оцінити відповідність досліджень

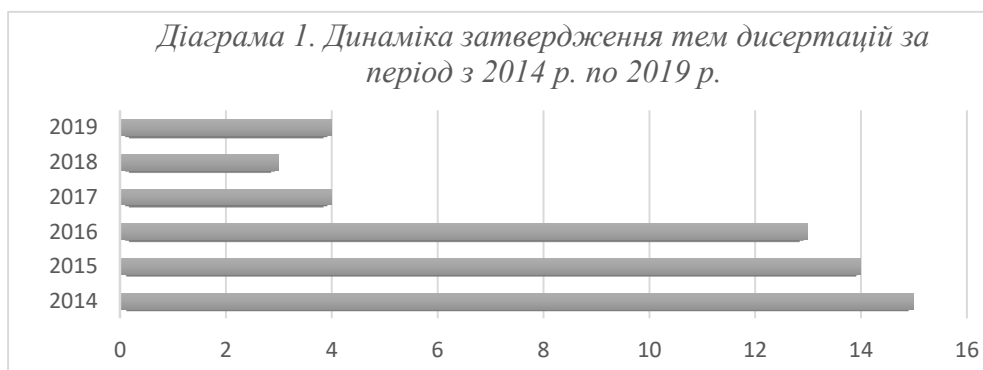
завданням, що ставить перед ними галузь гостинності та туризму. Метою роботи було узагальнення й оцінка наукових розвідок в галузі готельної й туристичної освіти за десять років та виявлення перспективних напрямів для майбутніх запитів у галузі освіти (Hsu & Nan, 2017).

Багатьма дослідниками з різних країн активно здійснюються бібліометричні огляди, в яких аналізуються наукові розвідки за певні періоди та виділяються напрями досліджень, які є актуальними та затребуваними (Vishwakarma & Srabanti, 2019; Airey, 2013; Güzeller & Çeliker, 2018). Проте, Carola Strandberg та Hamed Hemmatdar відмічають, що наразі загалом зменшується кількість публікацій в туристичній освіті й переважно вони стосуються практичних аспектів підготовки фахівців туризму та гостинності (Strandberg & Hemmatdar, 2018).

В Україні однією з таких аналітичних праць виступає дослідження Г. Шуки, яка здійснила аналіз дисертаційного фонду, присвяченого підготовці фахівців сфери туризму за період 2000–2012 рр.. За її підрахунками в даний період загальна кількість робіт склала близько двадцяти дисертаційних досліджень українських учених (Шука, 2013, с. 26–27). Зауважимо, що на 2000-й рік освіта в галузі туризму та готельного господарства потребували якісних досліджень, в яких науковці шукали шляхи подолання низки проблем, з якими стикалася як туристична галузь, так і навчальні заклади, що почали активно здійснювати підготовку фахівців для даної галузі. Було вирішено ряд нагальних проблем (теоретичні і методичні засади професійної підготовки фахівців для галузі туризму та готельно-ресторанного господарства у навчальних закладах вищої освіти, визначення змісту освіти, формування компетентностей фахівців, підготовка фахівців в умовах ступеневої освіти та ін.). Але туризм та готельно-ресторанна справа не стоїть на місці, виникають нові проблеми, запити галузі. Тому проаналізуємо, в яких напрямках сьогодні ведуться наукові пошуки та які з них можуть бути перспективними для вивчення. Зміст було оцінено тільки за частотним аналізом слів, без експертизи змісту.

Кількість затверджених тем дисертаційних досліджень за даними протоколів засідань Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних та психологічних наук в Україні у напрямку підготовки фахівців з туризму та готельно-ресторанної справи за 5 років (2014 р. – 2019 р.) складає більше 50. Аналізуючи часовий період варто відмітити, що порівняно з 2014–2016 рр., з 2017 року кількість затверджених тем дисертацій значно скоротилась (діаграма 1).

85% від усіх затверджених тем спрямовані на підготовку фахівців з туризму та готельно-ресторанної справи в закладах вищої освіти, тоді як лише 15% – у закладах фахової передвищої освіти.

Найбільша кількість тем дисертаційних досліджень припадає на спеціальність «13.00.04» – теорія і методика професійної освіти (40); «13.00.02» – теорія та методика навчання (8). Наукові спеціальності «13.00.01» – загальна педагогіка та історія педагогіки й «19.00.10» – організаційна психологія; економічна психологія представлені двома затвердженими темами дисертаційних робіт; в рамках теорії і методики виховання затверджена одна тема (табл. 1).

Таблиця 1

Розподіл тем дисертаційних досліджень за науковими спеціальностями в педагогічних науках

Наукова спеціальність в педагогічних науках	Кількість тем
13.00.01 загальна педагогіка та історія педагогіки	2
13.00.02 теорія та методика навчання	8
13.00.04 теорія і методика професійної освіти	40
13.00.07 теорія і методика виховання	1
19.00.10 організаційна психологія; економічна психологія	2

Проблемно-тематичний аналіз затверджених тем дисертаційних досліджень за період 2014-2019 рр. дає змогу виділити сім основних напрямів сучасних досліджень з підготовки фахівців для сфери туризму та готельно-ресторанної справи (табл. 2).

Таблиця 2

Проблемно-тематичний розподіл затверджених тем дисертаційних досліджень за період 2014-2019 рр.

Проблемно-тематичні напрями	Кількість робіт
Формування компетентностей	19
Формування готовності фахівців до певних видів діяльності	16
Умови формування певних професійних якостей	6
Використання засобів підготовки	4
Зміст підготовки	2
Досвід інших країн	5
Професійна підготовка в системі неперервної освіти	1
Усього	53

Узагальнюючи дані таблиці, зауважимо, що значну увагу науковців приділено проблемі формування компетентностей фахівців з туризму та готельно-ресторанної справи (міжкультурних, професійних, комунікативної, інформаційно-комунікативної, крос-культурної, геоекологічної, англомовної, економічної, мовленевої, правової), а також формуванню їх готовності до певних видів діяльності (проектної, етнографічної, рекреаційної, підприємницької, управлінської, анімаційної, екскурсійної, до реалізації інвестиційних проєктів, міжкультурного діалогу, організації послуг індустрії гостинності, професійної самореалізації). Це пояснюється багатогранністю професійної діяльності фахівців у сфері туризму та готельно-ресторанної справи та значною кількістю задач, які вони виконують під час роботи, а також швидким розвитком як галузі, так і сучасних технологій.

Якщо розглядати теми дисертаційних досліджень у розрізі спеціальностей та спеціалізацій фахової підготовки, то туристичний профіль значно переважає готельно-ресторанну справу та окремо сферу готельних і ресторанных послуг. Туризм – 35 тем, відповідно, готельно-ресторанна справа, ресторанне обслуговування, готельне обслуговування – по 6. Варто відмітити, що більшість науковців не розглядають окремо туризм, готельну і ресторанну справу та в своїх дослідженнях їх ототожнюють, а тому кількість тем, що стосуються підготовки фахівців тільки з туризму може бути меншою.

Що стосується проблем професійної підготовки майбутніх фахівців з туризму та готельно-ресторанної справи, то більшість науковців наголошують на низькому рівні або відсутності практичних навичок, які можуть дати практики, навчальні стажування та тренінги. Як підкреслюють А. Аніщенко та М. Зайцева, навчання за туристичними спеціальностями проводиться на рівні теорії. Натомість сучасна модель професійної туристичної освіти повинна ґрунтуватись на практичній підготовці фахівців з урахуванням кращих світових стандартів; враховувати запити роботодавців, їх кваліфікаційні вимоги; надавати студентам можливість вибору індивідуальної освітньої траєкторії; забезпечувати безперервність та багаторівневність програм; давати можливість отримувати «подвійний» диплом і додаткові кваліфікаційні сертифікати; застосовувати сучасні інформаційні та освітні технології у навчанні; проводити сертифікацію освітніх програм на основі міжнародних стандартів якості (Аніщенко & Зайцева, 2015, с. 42).

Окрім цього, на думку Т. Поночовної-Рисак, ефективною умовою підготовки фахівця туристичної галузі та готельно-ресторанної справи в закладах вищої освіти є чітке уявлення про необхідні знання, вміння, навички (Поночовна-Рисак, 2019, с. 68). Виділені проблеми, можуть виступати перспективними напрямками подальших досліджень.

Таким чином, у дослідженні розглянуто наукові розвідки з підготовки фахівців сфери туризму та готельно-ресторанної справи в період з 2014 р. по 2019 рік, визначено динаміку затвердження тем

дисертацій за даний період, здійснено розподіл даних тем за науковими спеціальностями в педагогічних науках, здійснено проблемно-тематичний розподіл затверджених тем, що дало змогу виявити прогалини в питанні підготовки фахівців з туризму та готельно-ресторанної справи та визначити вектор для нових наукових розвідок. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у впорядкуванні джерельної бази захищених дисертацій у напрямку туристичної освіти за хронологічними, інституційними характеристиками та диференціюванні дисертацій за кваліфікаційними ознаками, науковими спеціальностями.

Список використаної літератури

1. Кашинська О. Є. Підготовка фахівців готельного господарства в Російській Федерації: дис. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук: 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки; ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». Старобільськ, 2016. 268 с. **2. Костирко Т. М.** Наукометричний аналіз дисертаційного фонду бібліотеки. *Вісник ХДАК*. 2014. Вип. 44. С. 125–133. **3. Hsu, Cathy & Xiao, Honggen & Chen, Nan.** Hospitality and tourism education research from 2005 to 2014: “Is the past a prologue to the future?”. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*. January 2017. №29 (1). P. 141–160. **4. Vishwakarma, Pankaj & Mukherjee, Srabanti.** Forty-three years journey of Tourism Recreation Research: a bibliometric analysis. *Tourism Recreation Research*. №44. P. 1–16. **5. Airey David.** Forty years of tourism education and research. *Poznan university of economics review*. №13 (4). P. 11–19. **6. Güzeller C., Çeliker N.** Bibliometric Analysis of Tourism Research for the Period 2007–2016. *Advances in Hospitality and Tourism Research (AHTR)*. 2018. №6 (1). P. 1–22. **7. Carola Strandberg, Atanu Nath, Hamed Hemmatdar, Muneer Jahwash.** Tourism research in the new millennium: A bibliometric review of literature in Tourism and Hospitality Research. *Tourism and Hospitality Research*. 2018. July 1. Vol. 18 (3). P. 269–285. **8. Щука Г. П.** Система професійної освіти у сфері туризму в Російській Федерації, Україні та Республіці Білорусь: монографія. Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. 264 с. **9. Аніщенко А. П., Зайцева М. М.** Підготовка кадрів туристичної індустрії. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2015. №11. С. 39–43. **10. Поночовна-Рисак Т. М.** Проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців готельно-ресторанної справи. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2019. № 62. Т. 1. С. 66–69.

References

1. Kashynska O. Ye. (2016). *Pidhotovka fakhivtsiv hotelnoho hospodarstva v Rosiiskii Federatsii* [Training of Professional Education in the hotel industry of the Russian Federation]. *Candidate's thesis*. Starobilsk [in Ukrainian]. **2. Kostyrko T. M.** (2014). *Naukometrychnyi analiz*

dysertatsiinoho fondu biblioteky [A scientometric analysis of dissertation fund of the library]. *Visnyk KhDAK*, 44, 125–133 [in Ukrainian].

3. Hsu, Cathy, Xiao, Honggen & Chen, Nan. (2017). Hospitality and tourism education research from 2005 to 2014: “Is the past a prologue to the future?”. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 29 (1), 141–160.

4. Vishwakarma, Pankaj & Mukherjee, Srabanti (2019). Forty-three years journey of Tourism Recreation Research: a bibliometric analysis. *Tourism Recreation Research*, 44, 1–16.

5. Airey David (2013). Forty years of tourism education and research. *Poznan university of economics review*, 13 (4), 11–19.

6. Güzeller C. & Çeliker N. (2018). Bibliometric Analysis of Tourism Research for the Period 2007–2016. *Advances in Hospitality and Tourism Research (AHTR)*, 6 (1), 1–22.

7. Carola Strandberg, Atanu Nath, Hamed Hemmatdar & Muneer Jahwash. (2018). Tourism research in the new millennium: A bibliometric review of literature in Tourism and Hospitality Research. *Tourism and Hospitality Research*, 18 (3), 269–285.

8. Shchuka H. P. (2013). Systema profesiinoi osvity u sferi turyzmu v Rosiiskii Federatsii, Ukraini ta Respublitsi Bilorus [The System of Professional Education in the Sphere of Tourism in the Russian Federation, Ukraine and the Republic of Belarus]. Luhansk: Vyd-vo DZ „LNU imeni Tarasa Shevchenka” [in Ukrainian].

9. Anishchenko A. P. & Zaitseva M. M. (2015). Pidhotovka kadriv turystychnoi industrii [Training of tourism industry staff]. *Zbirnyk naukovykh prats Khmelnytskoho instytutu sotsialnykh tekhnologii Universytetu «Ukraina»*, 11, 39–43 [in Ukrainian].

10. Ponochovna-Rysak T. M. (2019). Problemy profesiinoi pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv hotelno-restoranoi spravy [The problems of professional training of future specialists of hotel and catering]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh*, 62, 66–69 [in Ukrainian].

Кашинська О. Є. Аналіз досліджень з проблем підготовки фахівців для туризму та готельно-ресторанної справи (2014 – 2019 рр.)

У статті тематично розглянуто наукові розвідки в напрямі підготовки фахівців сфери туризму та готельно-ресторанної справи в період 2014 – 2019 рр. з метою виявлення існуючих прогалин у питаннях підготовки фахівців з туризму та готельно-ресторанної справи й визначення перспективних напрямів подальших досліджень. Аналіз було здійснено на основі затверджених тем дисертаційних досліджень за даними протоколів засідань Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних та психологічних наук в Україні у напрямі підготовки фахівців з туризму та готельно-ресторанної справи. Зміст було оцінено тільки за частотним аналізом слів, без експертизи змісту.

З’ясовано, що кількість затверджених тем дисертаційних досліджень у даному напрямі за п’ять років складає трохи більше 50. Більшість тем виконуються в рамках наукової спеціальності – теорія і

методика професійної освіти. Проблемно-тематичний аналіз назв дисертаційних досліджень дав змогу виділити основні напрями сучасних досліджень з підготовки фахівців для сфери туризму та готельно-ресторанної справи. Відмічено, що визначені напрями досліджень не вирішують проблеми слабкої практичної підготовки фахівців; надання студентам можливості вибору індивідуальної освітньої траєкторії; отримання «подвійного» диплому й додаткових кваліфікаційних сертифікатів; застосування сучасних інформаційних та освітніх технологій у навчанні; сертифікації освітніх програм на основі міжнародних стандартів якості. Автором зазначено, що виявлені проблеми й визначають вектор для подальших досліджень.

Ключові слова: професійна підготовка, фахівці з туризму та готельно-ресторанної справи, дисертаційні дослідження, наукометричний аналіз.

Кашинская Е. Е. Анализ исследований по проблемам подготовки специалистов для туризма и гостинично-ресторанного дела (2014–2019 гг.)

В статье тематически рассмотрены научные исследования в направлении подготовки специалистов сферы туризма и гостинично-ресторанного дела в период 2014–2019 гг. с целью выявления существующих пробелов в вопросах подготовки специалистов для данных отраслей, определения перспективных направлений исследований. Анализ был осуществлен на основе утвержденных тем диссертаций по данным протоколов заседаний Межведомственного совета по координации научных исследований по педагогическим и психологическим наукам в Украине в направлении подготовки специалистов по туризму и гостеприимству. Содержание было оценено только по частичному анализу слов, без экспертизы содержания.

Выяснено, что количество утвержденных тем диссертационных исследований в данном направлении за пять лет составляет более 50. Большинство тем выполняются в рамках научной специальности «Теория и методика профессионального образования». Тематический анализ названий диссертационных исследований позволил выделить основные направления современных исследований по подготовке специалистов для сферы туризма и гостеприимства. Отмечено, что изученные направления исследований не решают проблемы слабой практической подготовки специалистов; предоставления студентам возможности выбора индивидуальной образовательной траектории; получения «двойного» диплома; применения современных информационных и образовательных технологий в обучении; сертификации образовательных программ на основе международных стандартов качества. Выявленные проблемы определяют вектор для дальнейших исследований.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, туристическое образование, диссертационные исследования, наукометрический анализ.

Kashynska O. Research Analysis of Training Problems of Specialists in Tourism, Hotel and Restaurant Industry (2014–2019)

The article deals with scientific researches in the field of training of specialists in tourism, hotel and restaurant business for the period of the years 2014–2019 in order to identify the existing gaps in training of tourism, hotel and restaurant business specialists and to identify the promising directions of further researches. The analysis was made on the basis of approved topics of thesis researches according to the data of minutes of the meetings of the Interagency Council for the Coordination of Scientific Research on Pedagogical and Psychological Sciences in Ukraine in the field of training of specialists in tourism, hotel and restaurant business. The content was evaluated only by frequency analysis, without content examination.

It was found that for five years the amount of approved topics of thesis researches in this field comprises a little more than 50. Most of the topics are covered within the framework of scientific specialty – theory and methodology of professional education. Problem and thematic analysis of the thesis researches topics made it possible to identify the main directions of modern researches in the field of training of specialists in tourism, hotel and restaurant business. It was pointed out that the identified areas of research do not solve the problem of: poor practical training of specialists; obtaining a “double” diploma and additional qualification certificates; certification of educational programs based on international quality standards. The author noted that the identified problems are those determining the directions for further researches.

Key words: professional training, specialists in tourism, hotel and restaurant business, thesis research, scientometric analysis.

Стаття надійшла до редакції 23.01.2020 р.

Прийнято до друку 01.03.2020 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Курило В. С.